

היבטים לשוניים בפרשת בהר עה

דקדוקי קריאה בפרשת בהר, בהפטרה ובראשון של בחקתי

כה ה וְאֶת-עֲנָבִי: דגש חזק בנ"ן לתפארת הקריאה ולכן השוא נע
כה ו לֹא־כָלָה: האל"ף בקמץ קטן. לֶךְ וּלְעֲבֹדֶךָ וְלֹא־מִתְּךָ: טעם טפחא בתיבת לֶךְ. וְלִשְׁכִּירְךָ:
געיה בכ"ף, הר"ש בשווא נע. יש לקרא: וְלִשְׁכִּי-רְךָ. דין דומה בנוגע לתיבה הבאה: וּלְתוֹשִׁבְךָ¹
כה ז וְלִבְהֶמְתְּךָ: מתיגה בלמ"ד
כה ח שְׁבִתָּת: הבי"ת בשוא נע
כה ט בַּעֲשׂוֹר: העמדה קלה בבי"ת להדגשת הסגול המורה על מיודע
כה יג בַּשָּׁנָה הַיּוֹבֵל הַזֹּאת כך הסדר הנכון מרכא טפחא, יש טועים ומקדימים את הטפחא
כה טז מַעֲטָ: יש להקפיד על קריאת העי"ן²
כה כא וְצִוִּיתִי: הטעם בוי"ו, מלעיל, אע"פ שיש בה וי"ו ההיפוך לעתיד. וְעָשִׂיתָ: תי"ו בסוף התיבה
כה כב וְאֶכְלֶתֶם מִן-הַתְּבוּאָה יִשָּׁן: תיבת וְאֶכְלֶתֶם בטפחא
כה כז אֶת-הָעֵדֶךָ: העמדה קלה בה"א ובמלרע³. מִכָּר-לֹ: געיה במ"ם
כה כח וְאִם לֹא־מִצְאָה: טעם קדמא על תיבת וְאִם, אין לקרוא 'ואם-לא מצאה'⁴
כה ל עַד-מְלֵאתָ: למ"ד בחולם והאל"ף אינה נשמעת כלל, יש לקרוא: 'מֵלֵת'
כה לב כל הַלֵּוִים לְלוֹיִם: בפסוקים כאן ובכל מקום הלמ"ד בשוא נח
כה לד וְשִׁדָּה: געיה תחת הוי"ו והשי"ן בשווא נע⁵
כה לה וּמִטָּה: במלעיל. וְהַחֲזִיקָה בָּו: טעם נסוג אחור לזי"ן ודגש חזק בבי"ת מדין אתי מרחיק
כה לו אֶת-כִּסְפְּךָ: האל"ף במתיגה (דרבן) בשונה מאחרים אשר הטעימו זקף בלבד
כה לט עֲבָדָת: טעם נסוג אחור לבי"ת
כה מא הוּא וּבָנָיו עֲמָו: טעם טפחא בתיבת הוּא
כה מד יְהִי-לְךָ: העמדה קלה בוי"ד הראשונה בגלל הגעיה שם
כה מה מו וּבְאַחֲיֵכֶם: הטעמה משנית באל"ף
כה נ הַמִּכָּרוֹ: טעם נסוג אחור למ"ם, עם זאת השוא בכ"ף נע
כה נג לֹא־יִרְדְּנוּ בְּפָרְךָ: דגש קל בבי"ת נותר במקומו מדין 'אותיות צבوتות'
הפטרת בהר ירמיהו לב ו-כז:

ו יִרְמִיָּהוּ: המ"ם בשווא נע ולא בחירק!

ח כִּי דִבֶּר-ה': טעם מרכא על תיבת כִּי בלבד ואין לצרף לה את הבאה אחריה

¹ בפסוקים אלה להיזהר בניקוד הנכון של וי"ו החיבור, יש מתבלבלים.

² במיוחד לאלו שאינם הוגים גם את הטי"ת נכונה, עלול להשתבש ל'מאות השנים'

³ בלשון הדיבור השתבש למלעיל.

⁴ המשתבשים בדבר קוראים כך מפני שקיימת נטייה טבעית לנסות ולאזן את מספר ההברות שמשני צדי היחידה המורכבת מאזלא וגרש: "ו-אם-לא" לעומת "מ-צ-אה" (3-3). דין דומה לגבי הערותינו לעיתים קרובות, על מיקומו של הטפחא לעומת מונח-אתנחתא.

⁵ החטף המופיע בחלק מהדפוסים הובא על מנת לחזק את הקביעה בנוגע לטיבו של השווא

ט וְאַשְׁקָלָה-לֹא: הקו"ף בשוא נע והלמ"ד דגושה מדין דחיק

יא וְאַקָח אֶת-סֵפֶר הַמִּקְנָה: טעם טפחא בתיבת וְאַקָח, הַמִּקְנָה הנ"ן בקמ"ץ לא בסגול

יב בֶּן-נִרְיָה: יש להקפיד על הפרדת התיבות

יח עֲשֵׂה חֶסֶד: טעם נסוג אחור לעי"ן

כ אֲתוֹת וּמִפְתִּים בְּאַרְץ-מִצְרַיִם: ההטעמה הנכונה: קדמא, מהפך, פשטא ולא כפי שמופיע

בקורן ודומיו. וְתַעֲשֶׂה-לָּךְ שֵׁם: תיבת המרכא ארוכה מהרגיל, יש להקפיד על קריאתה בצורה

נאותה ומבלי להבליע את העי"ן החטופה

כג וַיִּרְשׁוּ: הר"ש בשוא נע

כד לְלִכְדָּהּ: למ"ד שנייה בקמץ קטן

ראשון של בחקותי:

כו יא בְּתוֹכְכֶם: כ"ף ראשונה בשווא נע, אין לחוש לחלק מהדפוסים שניקדו שם חטף, כן הוא הדבר בהמשך

כו יב תִּהְיוּ-לִי: געיה בת"ו

כו יג קוֹמְמִיֹת: מ"ם ראשונה בשווא נע⁶

כה ד פרשה וטבעה משה רענן שבת בשבתו בהר עזה וְכִרְמֶךָ לֹא תִזְכָּר:

זמירה בכלל זריעה

על מהותה של מלאכת הזמירה אנו לומדים משאלת הגמרא במסכת מועד קטן (א): "מכדי, זמירה בכלל זריעה, ובצירה בכלל קצירה, למאי הלכתא כתביניה רחמנא?"

שאלת הגמרא היא מדוע הוסיפה התורה גם את מלאכת הזמירה והבצירה, הרי הן נכללות במלאכת הזריעה והקצירה. על הקשר בין הזמירה והזריעה כתב רש"י: "זמירה בכלל זריעה - שדרכו של זומר לצמוחי פירי כזורע..."

ניחד את דברינו בטור זה לתיאור המשמעות הביולוגית של קציצת זמורות גפן או ענפי עצי פרי, ובעיקר כיצד היא גורמת ל"הצמחת פירות". על מנת לשמור על אחדות המינוחים תיקרא קציצת זמורות הגפן בשם "זמירה" וקציצת ענפי עצי פרי אחרים בשם גיזום. לזמירה ולגיזום העצים מספר מטרות: עיצוב העץ, עידוד והגברת צימוח העץ, סילוק ענפים יבשים וחולים. כמובן שלא נוכל להתחסס לים המחלוקות הנוגעות להגדרת מלאכת הזמירה האסורה מן התורה.

שלטון קודקודי

נפתח בהיכרות עם אחת מהתופעות החשובות בפיסיולוגיה של הצמחים הנקראת "שלטון קודקודי" (dominanceApical). הכוונה לתופעה בה הגזע או הגבעול המרכזי של הצמח דומיננטי על פני הענפים או הגבעולים הצדדיים, דבר הבא לידי ביטוי בגידול מוגבר בהשוואה אליהם. באופן דומה גם ענף צדדי של עץ גדל בקצב מהיר יותר בהשוואה להסתעפויותיו המשניות. אופיו של ה"שלטון הקודקודי" משפיע על מבנהו הכללי וצורתו הסופית של הצמח. כתוצאה מה"שלטון הקודקודי" הצמח יכול להפנות את עיקר משאביו לגידול לגובה ולהתחרות באופן יעיל יותר עם שכניו במאבק לקליטת האור הדרוש לביצוע הטמעה (פוטוסינתזה), כלומר "צור סוכרים.

⁶ החטף המופיע בחלק מהדפוסים הובא על מנת לחזק את הקביעה בנוגע לטיבו של השווא

ה"שלטון הקודקודי" מתבצע בעזרת ההורמון הצמחי אוקסין (ביונית = לגדול) המופרש על ידי תאי הניצן הקודקודי (צבר תאים עוברים הנמצאים בקודקוד הצמיחה) ומעביר את התפתחות הניצנים הצדדיים. כאשר מסלקים את הניצן הקודקודי בעזרת גיזום יורד ריכוז ההורמון אוקסין בצמח, דבר המאפשר לניצנים הצדדיים להתפתח וליצור ענפים חדשים המסתעפים מהענף הקטום. שיטות גיזום שונות מונצלות תגובה טבעית זו של העצים על מנת לכוון את אופן גידולם לצורה, גודל ורמת הפוריות הרצוים.

לרוב עצי הפרי יש "שלטון קודקודי" חזק הגורם לעצים צעירים לגדול בעיקר לגובה עם מעט ענפים צדדיים. לתופעה זו יש לעיתים יתרון בגינות פרטיות משום שהיא מאפשרת לגדל עצים רבים יחסית בשטח קטן. מאידך גיסא במטעים הדבר מקטין את היבול ומקשה מאד על איסוף הפרי. מסיבה זו יש לגזום את גזע העץ לגובה שממנו מעוניינים לפתח את נוף העץ. בחלק ניכר של העצים הפרי מתפתח על הענפים החד שנותיים (החדשים). הגיזום גורם להאצת התפתחות ענפים חד שנותיים רבים ובעקבות כך גם יכול הפרי עולה. טכניקה נוספת המקובלת במטעים היא לכופף את הענפים הזקופים כלפי מטה, על ידי קיבועם לקרקע, באופן המעניק לעץ מבנה דמוי פטרייה. לפעולה זו יתרון כפול, משום שהיא גורמת לביטול או החלשת ה"שלטון הקודקודי" ופריצת ענפים חדשים. בנוסף לכך הדבר מגדיל את פני שטח העץ החשופים לקרינת השמש, דבר המשפר את יעילות ההטמעה. מטרה זו ניתן להשיג בחלק מהמינים גם על ידי גיזום ודילול הענפים.

מניעת ניזון

עיצוב בדי הגפן (הענפים המרכזיים) שונה מרוב עצי הפרי בכך שאת בדי קושרים אל חוטי ההדליה (ראו בתמונה) וכך הם נמצאים במקביל לקרקע ואינם צומחים כלפי מעלה. עיצוב זה גורם להורמון הצמיחה, הנמצא בדרך כלל בחלקם העליון של העצים, להתרכז בקצה המרוחק של הבד (הקצה הרחוק מהגזע) ולגרום להתפתחות "העיניים" רק בקצהו, ואילו התפתחות שאר ה"עיניים" לאורך הבד מעוכבת.

הזמירה נועדה להפך מצב זה ומטרתה לשבש את "השלטון הקודקודי" ולעודד מספר רב יותר של פריצות ענפים חד שנותיים, לאורך כל הבד, שעליהם יצמחו אשכולות ענבים מרובים. ללא הגיזום מספר הענפים החד שנותיים והאשכולות יקטן, ענפי הגפן יתארכו מאוד ו"העיניים" לאורך הבדים יתנוונו. לאחר שהופיעו האשכולות, יכול הכורם לאמוד את היבול הצפוי ואז במידת הצורך לדלל את האשכולות. לאחר מכן יקטום (פעולה זו נקראת חילון – מלשון חלון) עלים ויסיר ענפים מיותרים הגורמים לחוסר אוורור וללחות במרכז הגפן מצב שיכול להביא ליתר מחלות ומזיקים. בנוסף, הצפיפות מונעת חשיפה של האשכולות לאור, החיונית לקבלת פרי איכותי וטעים. בעצי פרי כמו האפרסק והתפוח גורם הגיזום לפריצת ענפים צעירים שעליהם מתפתחים רוב הפירות באותה שנה או בשנה שלאחר מכן.

כמענה לשאלה שבה פתחנו ניתן לומר שאכן הזמירה בגפן והגיזום בעצי פרי חיוניים לקבלת פרי איכותי ובכמות ראויה, אלא שלמעשה מקובל יותר לפסוק על פי דרכם של החזון איש והרב קוק, שרק קציצת ענפים הדומה ממש לזמירת גפן (כמו למשל בקיוו) אסורה מן התורה.
תורה לד"ר עקיבא לונדון על עזרתו הרבה בכתיבת טור זה.

כה ו אליהוא (הגיגים)⁷ וְהִיתָה שְׁבֵת הָאָרֶץ לְכֶם לְאָכְלָהּ לֶךְ וּלְעַבְדָּךְ וּלְאִמְתְּךָ וּלְשִׁכְיֶיךָ וּלְתוֹשֶׁבְיֶיךָ הַגֵּרִים עִמָּךְ: פרלמן כותב על טעם משרת המפסיק יותר מן השליש [תלשא]: וְהִיתָה שְׁבֵת הָאָרֶץ לְכֶם תלשא-גרש-מהפך-פשטא

ברור כי החלוקה אחרי הארץ, והרי מהפך מפסיק יותר מתלשא [=תלישא גדולה]. זאת תופעה נפרצת למדי, והיא מופיעה בגלל המרת גרש [שהיה צריך להיות ביהארץ] למשרת, בגלל קרבתו לפשטא.

כן השבוע הבא נקרא: ויקרא כו כו וְאָפוּ עֶשֶׂר נָשִׁים לַחֲמֶכֶם. ופרלמן רושם בספר ויקרא גם: ויקרא פרק ג, יג וְזָרְקוּ בְנֵי אֶהֱרֹן אֶת־דָּמָם [תביר]; ויקרא פרק ט, ט וְיִקְרְבוּ בְנֵי אֶהֱרֹן אֶת־הַדָּם [זרקא]; ויקרא פרק ט, יב וְיִמָּצְאוּ בְנֵי אֶהֱרֹן אֵלָיו אֶת־הַדָּם; ויקרא פרק כד, יא וְיָקֹב בֶּן־הָאִשָּׁה הַיִּשְׂרָאֵלִית אֶת־הַשֶּׁם; ויקרא פרק ד, טו וְסָמְכוּ זִקְנֵי הָעֵדָה אֶת־יְדֵיהֶם; יש גם: ויקרא פרק ח, טו וְיִתֵּן עַל־קֶרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: ואם תאמר כי ניתן להפסיק בתלשא, הוא ישיב כי יש פסוק המוכיח אחרת: ויקרא פרק טז, יח וְנָתַן עַל־קֶרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: [מכאן ש'המזבח' בהפסק]; וראו גם ז ב, ט יב, ח יט. בדומה: ויקרא פרק ט, ב קח־לֶךְ עֹגֵל בֶּן־בָּקָר לַחֲטָאת; והוא משהו ט, ג קחו שְׁעִיר־עִזִּים לַחֲטָאת.

כה כב וְאָכְלָתֶם מִן־הַתְּבוּאָה יֶשֶׁן בלשוננו היינו אומרים 'מהתבואה הישנה', גם אין יידוע למילה יֶשֶׁן, וגם היא בלשון זכר. ראב"ע עושה מהמילה 'מן' שם עצם במקום מילת יחס! דבריו מובאים בספר מבשר עזרא מהרב משולם ראטה ז"ל, והוא מסבירם.

פ' בהר כ"ה כ"ב מן התבואה ישן, "שב אל מן, וטעמו כעצם, וכן מן הכפרת תעכו את הכרובים". וכונת הראב"ע, כי תבואה היא שם נקבה וישן תואר בל"ז. — ואנו רואים דרך הראב"ע לעשות את רוב מלות היחס והטעם "את" "כל" "מן" לשמות במוכן עצם הדבר, וכן דרשו חז"ל "את" "כל" לרבות. וכן למעט "מן הבהמה ומן הבקר להוציא את הטרפה ונרבע ונעבד", וכדומה. ועי' א"ע פ' תרומה כ"ה י"ט בפסוק מן הכפרת בפיה"ק כתב "וי"ל קצותיו שב אל מן כאילו אמר מעצם או ישוב אל מלת מזה והוא הנכון בעיניי". ובפ' בהר סותר לזה, אך גם בפ' הארוך דם לא פירש כן, ונראה שדעתו כי קצותיו שב אל הארון יעיש"ה.

כה לה אליהוא (הגיגים) וְהִתְנַקְתָּ בּוֹ גֵר וְתוֹשֵׁב וְחֵי עִמָּךְ: החלוקה העיקרית אחרי בו, וחלוקה משנית אחרי וחי. פרלמן שואל אם יש שני ענינים [אחץ, גר ותושב], למה מתחלק אחרי 'בו'? והוא מביא מפרשים רבים: רש"י, שד"ל, בבא מציעא, רמב"ן, נוסח אונקלוס 'אחרי, נתינה לגר, ספרא, ברויאר, התיגי הגדול, מלבי"ם. בקיצור, שני עמודים וחי כדי להסביר את החלוקה המיוחדת.

⁷ <http://www.hagigim.com/phpBB3/viewtopic.php?f=10&t=449>

לא הצלחתי להעלות את החומר הנה, [מותר רק עד K250 אז אנא דלגו רגע קט לאתר שלי.

א"ה: בפועל לא הצלחתי להכנס לשם לפי הכתובת שנתן, אבל קיבלתי את הדפים ואני יכול להעבירם בפידיאף למי שרוצה.

הקושי הוא במילים גֵר וְתוֹשֵׁב המחליפות את הנושא, או נראות כך. לכן פרלמן מפנה ומשווה לשני מקראות אחרים. פס' לו וְחֵי אֶחָיֵךְ עִמָּךְ: פס' מז יֵרֶ גֵר וְתוֹשֵׁב עִמָּךְ וּמָדָ אֶחָיֵךְ עִמּוֹ וְנִמְכַר לְגֵר וְתוֹשֵׁב עִמָּךְ.

היבטים לשוניים תהלים יג

דקדוקי קריאה תהלים יג

ב עַד-אֲנָה הטעם באל"ף מלעיל וכן בשלושת המקומות האחרים.

ג אֵיבִי: היר"ד בשווא נע

ה יִכְלְתִּיו: היר"ד בשווא (לא בקמץ) הכ"ף בקמץ קטן

יג א לִמְנַצַּח מְזֻמָּר לְדָוִד: רד"ק: זה המזמור אמרו דוד בעת שהיה בצרה מאויביו; או נאמר על לשון הגלות, והוא הנכון.

הרב מלבי"ם: תפלה לה' בל ישכחהו ובל יסתיר פניו ממנו בשני מיני עזיבות והסתרת פנים אשר יקרה אל החוטאים.

ב עַד-אֲנָה ה' תִּשְׁכַּחַנִּי נֶצַח עַד-אֲנָהוּ תִסְתִּיר אֶת-פְּנֵיךְ מִמֶּנִּי:

עַד-אֲנָה מתוך 12 פעם שצירוף זה מופיע במקרא, ארבע מהן במזמור הקצר שלנו.

רש"י: ארבעה פעמים, כנגד ארבעה מלכיות; וצביל כל ישראל נאמר (ראה שו"ט יג, א).

רד"ק מביא את המדרש ביתר הרחבה: ובדרש (שו"ט יג, א): זהו שאמר הכתוב "והיה כאשר קראתי [במקרא: קרא] ולא שמעו כן יקראו ולא אשמע" (ראה זכ' יג, ז); אמר רבי יצחק: מדה כנגד מדה; אמר הקדוש ברוך הוא: לפי שאמרתי ארבעה פעמים "עד אנה": "עד אנה מאנתם" (שם' טז, כח); "עד אנה ינאצוני" (במ' יד, יא); "ועד אנה לא יאמינו בי" (שם); "עד מתי לעדה הרעה" (שם, כז) - כך אני עתיד למסור אתכם ביד ארבע מלכיות, ואתם תצטעקו לפני ארבעה פעמים: עד אנה ה' תשכחני נצח - בבבל; עד אנה תסתיר את פניך ממני - במדי; "עד אנה אשית עצות" (להלן, ג) - ביון; "עד אנה ירום אויבי עלי" (שם) - באדום.

תִּשְׁכַּחַנִּי כל לשונות העתיד כאן משמען עתה.

נֶצַח מקביל ל'לְנֶצַח', נֶצַח (כולל נֶצַח) מופיע 8 פעמים במקרא, ובתוספת למ"ד - שלושים פעם. גם באתנח ובסילוק הנו"ן אינה הופכת קמץ.

ראב"ע: הטעם: אם לא יהיה נושע מאיביו, ידמה לעיני בני אדם כי אלהיו שכחו או לא ידע אשר קרהו.

הרב מלבי"ם מסביר את ההבדל בין 'שכחה' ובין הסתרת פנים.

העוון יסבב לפעמים שכחה, ולפעמים יסבב הסתרת פנים, השכחה הוא עת הגדיל בחטא כ"כ עד שיסלק ה' השגחתו ממנו מכל וכל ואז לא ייטיב לו ולא ירע, אך הוא מסור אל המקרה בכל עניינו; והסתרת פנים הוא בעת ישגיה ה' עליו להענישו על עוונו שאז אינו שכוח אצל ההשגחה העליונה, רק שהעונש ההשגחיי הזה נעלם ונסתר באמצעים טבעיים, שיענישהו ע"י אויבים ומעיקים וכדומה, עד שנדמה לו שהרעות באו עליו במקרה או בטבע, שאז ידמה ה' כמסתיר פנים ממנו, שהמסתיר פנים הוא רואה את

⁸ זכריה פרק ז, יג וַיְהִי כַּאֲשֶׁר-קָרָא וְלֹא שָׁמְעוּ בֶן יִקְרָאוּ וְלֹא אֲשָׁמַע אֶמָּר יי צבאות:

הדבר ואינו נראה ממנו, וכן ה' משגיח אז על האדם רק שאין האדם מכיר שהוא עונש השגחני, על הראשון התפלל עד **אנה ה' תשכחני נצח**, ועל השני התפלל עד **אנה תסתיר את פניך ממני**.

ג **עַד-אֲנֶה אֲשִׁית עֲצוֹת בְּנַפְשִׁי יָגוֹן בְּלִבִּי יוֹמָם עַד-אֲנֶה יָרוּם אוֹיְבֵי עָלַי**:
ראב"ע: **עד אנה** - אחשב ואשית עצות בנפשי כל עת, בעבור היגון שהוא בלבי יומם, בעבור שירום אויבי עלי?

רד"ק: **עד אנה** אצטרך להשית עצות בנפשי, איך אמלט מהצרה שאני בה? יגון בלבי יומם - אפילו היום, שאדם מתעסק בצרכי העולם ושוכח יגונו, אני לא כן; כי כל כך הם צרותי רבות, כי לא יסור יגון מלבבי יומם. **ירום אויבי עלי** - שהוא מושל בי.
ר' מנחם המאירי: **יומם** - רוצה לומר: יום יום. [וממשיך כרד"ק]

הרב מלבי"ם: נגד מ"ש עד אנה ה' תשכחני נצח, מבקש עד **אנה אשית עצות בנפשי**, כי האיש הבלתי מושגח מה' ונעזב אל המקרה, הגם שעניניו מצליחים ע"פ הטבע, נפשו הרוחניית מרגשת כי סר צילה מעליה והיא דואגת ע"ז ומלאה יגון, ועז"א **עד אנה אשית עצות בנפשי יגון בלבי**, כי לבבו מלא יגון הגם שהוא יומם, ר"ל ששעתו מצלחת לו שזה מכונה ביום, בכל זאת לבבו מלא יגון ונפשו תשית עצות לה כי מרגשת שהיא נעזבת מה', ונגד מ"ש עד אנה תסתיר את פניך ממני אמר עד **אנה ירום אויבי עלי**, כי אז יקבל עונש ע"י אויבים ומעיקים.

ד הַבִּיטָה עֲנֵנִי ה' אֱלֹהֵי הָאֵירָה עֵינֵי פֶן-אִישָׁן הַמּוֹת:
ראב"ע: **הביטה** - כנגד "תסתיר את פניך" (לעיל ב).
רד"ק: ה' **אלהי** - אתה ה', והיכלת בידך להושיעני; ואתה **אלהי** - שופט משפטי מיד אויבי.
האירה עיני - כי אני בחשכה בתרדמת הגלות והצרות; וקודם שאישן שנת חמות, עניי והאירה עיני.

פֶן-אִישָׁן הַמּוֹת: רש"י: סהמיתה נקראת 'סינה'; וי'שגו שְׁנַת עוֹלָם (ירמיהו נא, לט)
ראב"ע: שנת חמות; כי השמות בכח הפעלים.
כנראה כוונתו שהמילה 'שנת' כלולה בפועל 'אישן'.

המאירי בסוף המזמור: ואצלי לפרש: באמרו "**האירה עיני**" - שרמזו לעצמו ועל זמנו, והוא, שאחר שנבא שעבוד ארבע המלכיות, חזר לזמנו, שהיו אויביו רודפים אותו ומטרידים אותו, ואין לו פנאי להתבודד בנפלאותיו. ואפשר גם כן שהכל נאמר על זה. ולאי זה משני אלו האחרונים אמר "**האירה**" וגו' כלומר: תן לי עזר, "**אלהי**", להשלים גופי ונפשי; והוא ענין "**האירה עיני פן אישן חמות**", כלומר: "**פן אישן**" אחר מותי; רוצה לומר, שלא תתאחד נפשי במושכלה, אשר העדר זה נקרא 'שינה' באמת; כדרך אמרם (ברכות סד, א): תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא. ולזה הפירוש יהיה ענין "**פן יאמר אויבי יכלתיו**" (לקמן, ה) - על דוד.

הרב מלבי"ם: **הביטה**, נגד העת שהוא שכוח מה' מבקש **הביטה עלי** בעין השגחתך ועניי. **האירה עיני**, מציין שאז עיניו הרוחנים הולכים חשכים ונפשו ישינה בתרדמת המות הנפשי והשכלי, כי החיים האמתיים הם החיים הנפשיים השכליים אשר יחיה בהתהלכו לפני ה' (כמ"ש וְאַתֶּם תִּדְבְּקוּם בֵּי אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כְּלַכֶּם הַיּוֹם דְּבָרִים ה, ד) לא כן חיי ההרגש והתנועה שהם חיי הבהמה והם המות האמתי לנפש האלהית, ועז"ז בקש **האירה עיני פן אישן חמות**, כי נפשי ישינה אז שובתת מרוחניותה עד שתכרת משרשה ותמות מות הנפש.

ה פֶן-יֹאמֶר אוֹיְבִי יִכְלֹתִיו צָרִי יִגְלֹל כִּי אֶמּוֹט:
מכאן נראה ש'יכול' משמש גם פועל יוצא: יכולתי אותו.

ראב"ע: "יכול יוסף" (בר' מה,א) - פועל עומד, על כן: 'יכלתי לו'; כמו "ויזעקו" (עזרא [נחמ' ט,כח]) - 'ויזעקו אליך' או 'לך'.

כלומר פועל עומד.

מעניין פירושו של ר' מנחם המאירי: נראה שחוזר לאל יתעלה, כלומר: יכלתי לאלהיהם, להשתעבד בבניו לעולם.

הרב מלבי"ם: ונגד מ"ש עד אנה ירום אויבי עלי, אמר פן יאמר אויבי יכלתי, ויש הבדל בין צד ואויב, שהצד הוא המציד בפועל, והאויב דורש רעה ואינו מציד בפועל, ואומר רבותא שע"י שהסתיר ה' פניו ממנו הוא ניתן ביד מעיקיו עד שהאויב הגם שאין דרכו ללחום אותו בפועל רק דורש רעתו בסתר, יאמר יכלתי, כאלו במה שדרש רעתו די להפילו ולא היה צריך ללחום נגדו כלל, והצד שדרכו ללחום יראה שהתמוטט מעצמו ע"י השגחת ה'.

ו וַאֲנִי בְּחֶסֶדְךָ בְּטַחְתִּי יָגֵל לִבִּי בִישׁוּעָתְךָ אֲשִׁירָה לָהּ כִּי גָמַל עָלַי:

ראב"ע: ואין לי חסד שאבטח בו, כי אם בחסדך, ולמען זה הבטחון יגל לבי.

רד"ק: הם חושבים כי אין לי מושיע, ואני בחסדך בטחתי שתושיעני; אע"פ שאינני ראוי לכך, תעשה למען חסדך. יגל לבי - כנגד "צרי יגילו כי אמוט" (לעיל,ה); וכשתושיעני, יגל לבי והם יאבלו. אשירה לה' כי גמל עלי - אז, כשתושיעני, אשירה לה' ואומר לו הודות. כי גמל עלי - ולא ישנתי שנת המות. ובדרש (שו"ט יג,ד): כנגד ארבעה צעקות (ראה פירושו לעיל,ב) ארבעה נחמות: ואני בחסדך בטחתי - בבבל; יגל לבי בישועתך - במדי; אשירה לה' - ביון; כי גמל עלי - באדום.

הרב מלבי"ם מבחין בין שמחה לגיל: גדר הגיל ששמח על דבר טוב שלא קיווה עליו מעולם ובשורה טובה פתאומית, עפ"י יאמר שהגם שאני בטחתי בחסדך עד שהתשועה אינה דבר חדש אצלי כי בטחתי ע"ז, מ"מ יגל לבי בישועתך כשמח על דבר שלא קיווה עליו, כי אני בטחתי רק בחסדך, שתעשה לי מצד החסד לא מצד הגמול כי אני ראוי לזה, ועתה אשירה לה' כי גמל עלי מצד הגמול, בטובו חשב לי כאלו אני ראוי לזה מצד מעשי וזה שמחה חדשה, שלא קיויתי עליה.

פֶּן לְחָכָם וְיִחָכֶם-עוֹד

אני מבקש מאוד ממי שיש לו הערות שלא ימנע מלשולחן אלי

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע

שם): php.gilionot/etn.ladaat.www

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום העלאת מאמרים

ff771febc5bf6a14/dvir/search#/0/u/ca/mail/com.google.mail/:https

אם אתה מתעניין

בהבטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל געושיאים לשוניים

בכתובת: maanelashon@gmail.com

© בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכתבים ©